

Interim Molina rescierat, Praedicatores procuratorem Romanam misisse; qui ne quid contra se efficeret, anno 1597. ab Inquisitoribus Romanis petiit, ne se non audito librum proscriberent. Responsum nullum tulit. Nec enim Inquisitoribus, sed peculiari congregationi libri examinatio credita erat. Quod igitur existimabat, causam a Quaesitoribus Lusitanis conclusam a Romanis denuo tractari, falebatur.

13. De prima et altera censura libri Molinae et de colloquiis postea habitis inter Praedicatores et Iesuitas.

A. d. IV. Non. Ian. anni 1598. Censores consilii causa primum convenerunt, ultimum III. Id. Mart. eiusdem anni, *needum* scripta a nobis semel iterumque commemorata ex Hispania allata erant. Illi iudicaverunt Concordiam Molinae proscribendam esse, quod ea de praedestinatione et gratia contineret, quae SS. Patrum veterumque theologorum, imprimis SS. Augustini et Thomae doctrinae contraria, Semipelagianorum erroribus consentanea essent; praeterea Molinae enarrationem Summae S. Thomae tamdiu esse prohibendam, usque dum ab huiusmodi novitate purgata esset.

Serry hoc fuisse Censuram iudicium scribit (l. 2. c. 2.): „Cum S. Augustini de gratuita praedestinatione doctrina, a Patribus ad Patres quasi per manus tradita, ab Ecclesia non semel tantum, sed secundo et tertio fuerit approbata; et hanc Molina contumeliose reiiciat, nec salva fide sustineri posse affirmet; atque omnia illa quatuor principia, ex quibus universam rationem conciliandi arbitrii libertatem cum gratiae donis, praescientia et praedestinatione deduxit, sint expresse contra S. Thomam, S. Augustinum et ceteros Patres; multa etiam contineant, quae haud obscure adversari videntur Divinis Scripturis et sacris Conciliis; aliqua etiam expresse tradita a Cassiano et Fausto, contra quae Augustinus, Prosper, Fulgentius et catholici doctores, fortiter sese opposcentes, gloriose dimicaverunt: salvo semper Sanctae Sedis Apostolicae iudicio, cui universa haec a nobis scripta et quoquo modo asserta religiose submittimus, censemus e re catholica esse, ut liber, qui inscribitur: Concordia liberi arbitrii cum gratiae donis etc., compositus a Ludovico Molina, et eiusdem doctrina omnino prohibeatur. Atque idem etiam censemus de Commentariis eius in primam partem D. Thomae, quousque saltem a viris ad hoc munus deputatis expurgentur a novis opinionibus, quae vete-

rum theologorum, potissimum vero S. Thomae, et Patrum doctrinae adversari videbuntur.¹

Pontifex Ferrariorum profecturus erat, quum Censuram iudicia ad eum delata sunt. Mirabatur rem tanta prope ratione confectam esse. Enimvero vix perlegi duo ampla volumina illo tempore potuerant. Deinde quid fecerit, Serry his verbis refert (l. 2. c. 3.): „Rei gravitatem expertus,“ inquit, „causam maturiore iudicio dirimendam iudicavit. Quare superiorum Congregationum iudicia secundis curis recognosci sententiamque ab omnibus scripto ferri ac Congregationis Notario consignari iussit; id enim perpauci hactenus egerant. Scripta etiam a generali Hispaniarum Inquisitore Romam transmissa, hoc est Praedicatorum ac Iesuitarum instrumenta, nec non Episcoporum ac Theologorum Hispanorum Censuras examinari voluit: quo maturius expenderetur, an Molinae principia propositionesque ad illa redactae ab erroris nota vindicari possent.“

Non erat igitur tum satisfactum Pontifici, nec causae retractatio satisfacit, ut eandem tertio ac saepius tractari iussit. Neque tamen quidquam profecit, iisdem viris et illa et haec agentibus semperque ad confirmanda iudicia superiora, quam ad nimiam festinationem erroneque commissos fatenda propensioribus. Additus sane postea unus alterve theologus est, sed nec corpus totum mutatum nec animus: eadem ab initio ad finem prope ratio et in reprehendendo Molina temeritas mansit. Recognitae sunt Molinae propositiones eadem celeritate, qua prius examinatae erant. Iussi erant acta documentaque ex Hispania allata perspicere ac ponderare. Iam vero, quum ad legenda illa duobus, ad excutienda tribus annis opus esse Bañez dicat¹, illi et pertractarunt omnia et censuram reconcinnavit paucis mensibus. „Die mensis Novembris 22.“ inquit Serry, „ultimo consensu habito primi examinis recognitionem absolverant selecti Censores, Molinaeque Censuram instruendam commiserant Congregationis Secretario.“²

Interim nuntius perlatus est in Hispaniam, propediem condemnatum iri Molinam. Qua re inimicitiae utriusque Ordinis paene sopitae excitatae sunt, alteris metu trepidantibus, alteris laetitia gestientibus. Molina litteris Concha Romam missis a. d. XII. Cal. Oct. a. 1598. rogavit atque oravit, ne librum ab Inqui-

¹ Ita in libello supplicii Clementi VIII. oblato dicit. Meyer p. 799.

² Serry l. 2. c. 4.

sitoribus contempto accusatore approbatum se non audito describerent. Simul, quia ipse aetate ac valetudine ire prohibebatur, duos misit procuratores: Christophorum de los Cobos et Ferdinandum Bastidam, qui non modo ipsum defenderent, sed etiam quasdam Bannesii propositiones ad Inquisitores deferrent. Maria quoque imperatrix litteras pro eo ad Pontificem XVIII. Cal. Dec. 1598. Madrido misit. Postremo Philippus rex III.¹, etiam tum adolescens, Romam scripsit, quo excitatum ignem extingueret. Duci Sessano legato mandata dedit, ut nihil non tentaret, quod ad concordiam utriusque ordinis restituendam valere posse existimaret, neve ante quiesceret, quam „ista controversia convenientem aequae compositionis sortiretur exitum“. Quodsi Suae Sanctitati placeret iudicio controversias utriusque partis decidere, illius esse efficere, ut ex aequo bonoque iudicium ageretur nec alterutri iniquiore ulla in re conditione premerentur. Prius audirentur utriusque, deinde causa rite cognita ius cum aequitate diceretur. Pontifici Ferraria reduci placuit regis consilium, et colloquia familiaria inter Praedicatores et Iesuitas Romae habenda esse statuit. Calendis Ianuariis anni 1599. utriusque Ordinis praepositos ad se vocatos iussit cum selectis utrimque sociis ad Madrutium Cardinalem venire suamque de summa controversiae sententiam exponere, ut sibi constaret, num quam reconciliationem partium sperare liceret.

Serry timuisse Iesuitas dicit, ne Pontifex precibus Philippi III. commotus rei decisionem maturaret censuramque conscriptam confirmaret; idcirco colloquia petivisse. Sed demonstrant Philippi ad legatum litterae, quam id falso dicatur. Professus est etiam Madrutius Cardinalis, quum colloquia auspicatus est, ea rogante rege Catholico instituta esse. Quod Pontificis consilium omnino tam Iesuitis opportune quam Praedicatoribus moleste accidit. Sed inde concludi non potest, id fuisse illorum artificium atque machinationem, qua Molinae censuram impedirent.

Colloquiis etsi nihil prorsus effectum est, tamen in iis enarrandis paullo longiores crimus, quod et ad dogmatis historiaeque explicationem aliquantum conferunt et ea documenta in promptu habemus, quae multo sint certiora Actis illis, quae nulla fide digna esse S. Sedes declaravit. Nam antequam causa finita est, et Praedicatorum et Iesuitae narrationem rerum tractatarum vulgaverunt, illi Expostulationem FF. Praedicatorum, hi Responsionem PP. Societatis; utramque Ripalda (de ente supernaturali, ed. Paris. II.

¹ Scripta exhibentur a Meyero, l. 3. c. 5.

527 ss.), Serry (Hist. l. 2. c. 7.), Meyer (l. 3. c. 11.) denuo ediderunt. Quibus comparandis adhibitis iis, quae praeterea Possinus et Serry consentientes tradunt, difficile non est, quid actum sit, perspicere.

Primus conventus habitus est VIII. Cal. Mart. 1599. Venerant e Praedicatoribus Beccaria, magister generalis, cum procuratore generali et PP. Alvarez et a Ripa, e Societate Iesu Aquaviva, praepositus generalis, cum PP. Michael Vasquez, Cobos, Arrubal. Exposuit Card. Madruzius, quid illis deliberationibus propositum esset. Magno dolore affici suam Sanctitatem controversiis inter utrumque Ordinem ortis, quae in dies auferentur; optare, ut familiaribus consultationibus componerentur. Deinde prior dixit magister generalis Praedicatorum: nullam esse sibi totique Ordini cum universa Societate controversiam, esse cum Molina eiusque defensoribus, contra quem Provincia Hispaniae Inquisitionem appellasset; nec sibi persuaderi totam Societatem unius viri doctrinam amplecti ac tueri velle; rogare se, ut quaereretur, possetne illa doctrina aliqua probabilitate defendi; polliceri se sumque Ordinem sententiae obtemperaturum. Addidit, Praedicatorum officium esse S. Thomae conservare doctrinam, nec eos unquam pacem cum Societate Iesu habituros, nisi ipsi quoque eandem doctrinam propugnarent.

Tertius verba faciens Aquaviva respondit in hanc sententiam¹: „Duo plausibilia imprimis et votis communibus expetita Reverendissimi Patris oratio complexa est: emendationem urgentium malorum et amolitionem impendentium. Nam et discidiorum, quae ambas a longo iam tempore Familias inquietant, finem statim fore auguratus est, ubi liber Molinae esset damnatus, et vitandarum in posterum offensionum facilem rationem indicavit obsequium et reverentiam Societatis erga S. Thomam. Ad ea ego ex sensu Societatis universae, cuius praeclare sum conscius, sincerissime profiteor, nihil offerri posse aut factu tam arduum, aut perpressu tam asperum, quod pro ista spe conciliandae nobis gratiae RR. Patrum Ordinis S. Dominici tentare ac subire recusemus. Sed quae ostendantur amicitiae conciliandae rationes, earum alteram parum ad rem facere, alteram prorsus esse inutilem. Etenim, ut ab altera incipiat, qua verisimilitudine confidere se posse pacatos sibi et benevolos Doctores sacri Praedicatorum

¹ Eam orationem Possinus et Meyerus e tabulis Romanis depromptam vulgarunt.

Ordinis in posterum fore, si S. Thomae auctoritatem sequantur, quum Socii eam ab ipso principio complexi sint? Illum nuper promulgata per totum Ordinem *Studiorum ratione* omnis Theologicae doctrinae auctorem declaratum esse, nec effectum adhuc mandatis defuisse. Quid vero inde utilitatis derivari? Professores Praedicatorum Ordinis vehementius in se infestiusque consurgere, quam in eos, qui Magistrum Sententiarum, qui Scotum, qui Durandum, qui alios scholarum et studiorum patronos elegerint. Quid igitur esse causae, cur sanctissimi magistri auditores studiosissimi, adiectissimi veneratores ab illius discipulis tam acriter oppugnentur? In ista ipsa de auxiliis gratiae controversia omnia et singula Doctorum Societatis asserta disertis et luculentis S. Thomae testimoniis confirmari; Bannesii contra et aliorum ex adverso stantium contrarias sententias non modo a S. Thoma, verum etiam a Principibus Thomistarum, Capreolo, Caietano, Ferrariensi, discrepare. Frustra igitur huius compositionem certaminis securitatem sperari ex consensione theologorum Societatis cum S. Thoma.

Ne alteram quidem constituendae concordiae rationem, quae a damnatione libri Molinae repetetur, quidquam ad eam rem, cuius causa convenissent, videri pertinere. Edixisse Pontificem primo huius anni die, illud quaeri, quo potissimum doctrinae capite alter Ordo ab altero dissentiret, quo explorato iudicium Apostolicae auctoritatis interponeretur. Idem iterum dixisse Madruzius atque addidisse suam Sanctitatem id etiam ob regis Catholici preces statuisse. Qui vero cardo esset quaestionis, id ex Apostolici apud Hispanias Nuntii Camilli Caietani litteris ad Provinciale Castellani Societatis anno 1594. die 15. Aug. Madrido datis intelligi: quibus iussu Sanctissimi Domini ad eius cognitionem ex Hispania Tribunalibus evocet *controversiam motam inter aliquos Patres Ordinis Praedicatorum et quosdam e Societate Iesu circa gratiam sufficientem et efficacem*. Nullam in his mentionem fieri Molinae. Nec inter *aliquos illos e Societate Iesu* numerari Molinam posse, qui omnino tunc in Castella non fuerit; illis verbis indicari Suaresium, Vasquesium, Padillam, quos circa id tempus Nunnus, Avendanius, Mondragonius alique Dominicani Patres apud eundem illum Apostolicum Nuntium accusaverint, quasi de efficacia gratiae non catholice sentirent. Id in eandem sententiam interpretatum esse sacrum Inquisitionis Castellanae senatum, qui inter ceteras chartas actaque nullum Molinae scriptum, nihil plane, quod ad litem ei intentatam spectaret, Romam miserit. Ut a Bannesio Molinam, ita illum ab hoc accusatum esse; sed eas

privatas esse lites singulorum, non publicas Ordinum; nominatim autem consulto a se omnium provinciarum Societatis praesides respondisse, librum Molinae privato unius consilio scriptum et editum, etsi facile vindicari posset ab errore, tamen privato eiusdem periculo indicari oportere. Duo in illo libro contineri: unum, quod sit de modo efficaciae gratiae, in Bellarmini quoque, Suarezii, Vasquesii, Lessii, aliorum e Societate libris legi; alterum, quod sit de viribus naturalibus liberi arbitrii, ab aliis multis Societatis theologis ut minus probabile impugnari. Non, quod quisque singularis doctor de rebus utrimque disputabilibus plus minusve probabiliter opinatus sit, pertinere ad communem Ordinis causam, sed quod omnes ubique ac semper theologi Societatis ut certum constanter tenerint. Id communi nomine ac periculo defendere se esse paratos. Litem ortam in Hispania. Ibi quotquot e Sociis theologiam tractarint, praedeterminantem physice gratiam negasse et officere libertati docuisse; auxilium autem Divinum applicatum voluntati tale esse sanxisse, ut ei pro suo arbitrio vel assentiri vel resistere posset. Haec si PP. Dominicani probent, rem compositam esse; sin pro eo, quod Bañez, Nunnii, Avendanius, Mondragonius, alii contrarium tradiderint, pugnatarii sint, Societatem quoque universam paratam esse ad doctrinam suam omni virium contentione defendere.⁴

Similia, ut Serry narrat (l. 2. c. 5.), utriusque Ordinis theologi dixerunt. Procuratorem Dominicanorum generalem negasse alii cuiquam nisi Molinae litem intentam; frustra illos tergiversari, ut status quaestionis mutaretur. Contra illud agi visum esse Vasquesio, essetne gratia efficax physice, atque ita voluntatem praedeterminaret, ut nulla maneret in libero arbitrio facultas vel potestas gratiae, si liberet, resistendi. Id protenus negatum ab Alvaresio, quod nemo unquam e schola *Thomistica* defendisset resistendi tolli potestatem; addidisse, *nullam* a Molina, cuius causa suscepta controversia esset, admitti gratiae efficaciam, quae ab ipso Deo, non a consensu voluntatis proficisceretur: de eo primo quaerendum; deinde disputandum, physicanne esset efficacia an moralis. Ita Serry narrat locutum esse eum, qui in libro post edito integrum caput scripsit, quo hominem gratiae efficaci proprie resistere non posse demonstraret; quod idem Lemos quoque existimans postea in Congregationibus de Auxiliis planissime negavit, efficaci gratiae proprie resisti posse¹. Et quamquam ceteri Bannesiani

¹ V. supra p. 13. not. 3. et Alvarez, De aux. div. gr. disp. 93.

non usque eo progrediuntur, constat tamen inter omnes, propter ipsam vim naturamque efficacis gratiae fieri numquam posse, ut homo actu resistat. Sed nondum tum quidem Romae ita se omnes ad Bannesii doctrinam applicaverant, quia duobus annis ante per Didacum Alvarez allata, prius autem ibidem ab alio doctore, Salmanticae evocato, P. Vincentium dico, impugnata erat¹. Licuit igitur illi, quum Vasquez insuperabilem praedeterminationis virtutem obiceret, respondere, resistendi potestatem in schola Thomistica nunquam negatam esse. Nec negligendum est illud Magistri generalis negantis ullam suis esse controversiam nisi cum Molina eiusque defensoribus. Fuit ita sane, si omittas Hispaniam, ubi disceptationes multo ante vulgatum Molinae librum agitari coeptae erant. Quid inde concludemus? Ab annis triginta nostrae doctrinae rationes Romae proponebantur: et a Toletis, e cuius ore Stapleton ipso anno 1665. se eas audisse scribit, et a Suarezio et a Bellarmino, qui quidem Concordia nondum edita Lessium acriter defendit professusque est, se doctrinam de praedeterminatione apud solos haereticos invenisse². Quodsi nihilominus reclamatum Romae non erat, sed disputari coeptum est, quum Bannesii auditores, Alvarez, Lemos, de Avila eo advenerunt: temerere concludemus, Romanam S. Thomae scholam diversa a Societatis doctrina de gratia non sensisse? Excitatae sunt similitates, ubi increbuit, quo spectare quidque docere Molinistae dicerentur. Aliqua supra³ e Lanuzae et Bannesii libellis delibavimus. Quod huiusmodi homines et sanctitate et doctrina insignes apud SS. Pontificem et regem magna asseveratione affirmabant: Molinae sociorumque consilium esse, ut D. Thomae auctoritatem everterent et diversas novaeque doctrinas in Ecclesiam insinuerent, id tanto credibilius videri Romae necesse fuit, quod Censores Congregationis a Summo Pontifice constitutae summo consensu illud iudicium comprobabant; quae res spem magnam attulit brevi fore, ut illi D. Thomae adversarii publica reprehensione notarentur. Repente iter obstructum est, clades Molinae longissime dilata, colloquia familiaria de rebus controversis indicta. Ita facile intelligitur, quidquid dictum factumque videmus. Praedicatores Romani, qui se idem sentire de gratia quod Societatem existimarent, discrepare autem ab illis Molinae consiliis ac doctrinis, loco se moveri non sunt passi, omnesque conatus contrarios declinandi causa fieri, ut certa iam condemnatio S. Thomae aemu-

¹ V. p. 214. ² V. p. 138. ³ V. p. 194. ss.
Schneemann, Controvers.

lorum impediretur, putaverunt. In hanc sententiam eos in conventibus respondisse existimare debemus.

In primo illo Madrutius, ut Serrio utamur auctore, utriusque Ordinis praepositos eas sententias de efficacia gratiae Divinae, quas pro certis tuerentur, ad proximam consultationem afferre iussit, ut mutua deliberatione appareret, qua potissimum re dissentirent. Quod mandatum Madrutii Societatis praeposito assentientis in Iesuitarum documentis in hunc modum exponitur: „Eam sibi compertissimam Pontificis mentem esse, ut quaestio de efficacia gratiae inter duos Ordines controversa decideretur. Ad id opus esse ipsum verum dissensionis cardinem clare discernere. Quare in proxime futuro conventu tam Patres Dominicani quam Societatis secum tria singuli scripta adducerent: quorum primo contineretur propriae sententiae explicatio: altero exponeretur, quidquid in contraria sententia displiceret: postremum praecipuarationum momenta complecteretur, quibus opposita sententia redderetur minus probabilis.“ Non Molinae propositiones pro causa deliberandi propositas esse a Madrutio, postremo cognosci licet ex Praedicatorum *Expostulatione* scripta VI. Id. Iun. 1599. „Respondit Card. Madrutius,“ inquit, „Sanctissimi Domini Nostri voluntatem eo spectare, ut videretur, an inter Patres Societatis et nos aliqua in his, quae controverti videbantur, esse posset consensus; scire eundem Sanctissimum, quid de Molinae doctrina facto esset opus; iamque negotium illius vel absolutum vel prope diem absolvendum.“

Nihilominus ad proximam congressum Magister generalis Praedicatorum sex attulit Molinae propositiones, quae theologis suis minus rectae viderentur, de quibus, quid Societatis Patres censerent, audire cuperet. Aquaviva tria illa scripta imperata attulerat. Qui quum illas propositiones proferri videret, iterum questus est, quod de solo Molina agere aggredierentur. Ille se de sententia deiici non est passus. Cui accedebant sui; narrat etiam Serry procuratorem dixisse: „Bannesii accusationes meras esse Iesuitarum artes, quibus et moras necere et Molinae in ius vocati conditionem immutare satagerent.“ Addit idem (l. 2. c. 5.), noluisse Praedicatores „neglecta Molinae causa novam instrui litem, qua Praedicatores et Iesuitae *aequa* sorte de doctrina contenderent.“ Sed id ipsum voluit Aquaviva, quod ita placuisse Pontifici norat. Exhibito autem *uno* a Magistro Praedicatorum scripto, Aquaviva quoque in colloquio illud protulit, quo propositiones a Iesuitis impugnae continebantur, reliqua duo (de ipso-

rum sententia argumentisque, quibus probaretur) terminata consultatione Cardinali obtulit, quo se paratissimum ad omnia Suae Sanctitatis mandata implenda ostenderet.

Post hanc alteram deliberationem Pontifex Bellarminum purpura ornavit, cum diceret: „Hunc elegimus, quia non habet parem Ecclesia Dei quoad doctrinam.“ Qua insigni laude doctrinae illius, qui et acerrime defendisset Societatis de gratia sententiam et Bannesii opiniones ut Calvini erroribus affines oppugnasset, satis aperte Clemens VIII., quam non de condemnanda Societatis doctrina cogitaret, significavit. Nam certe illis verbis non solum amplitudinem, sed etiam praestantiam et orthodoxiam scientiae eruditionisque Bellarmini laudare voluit. Quumque intellexisset, Madrutium aetate iam provecum minus idoneum esse, qui tam diffideli disputationi praeesset, duos ei adiutores, Asculanum O. Praed. et Bellarminum, adiunxit. In tertio¹ autem conventu, qui habitus est IV. Cal. Apr., Bellarminus sex capita Quaestionum proposuit, ad quae ambae partes responderent. Quae etsi a PP. Societatis conscripta, tamen a Bellarmino, qui index a Pontifice cum ceteris constitutus erat, illis consentientibus proposita sunt, quemadmodum Iesuitae in sua ad *Expostulationem Responsione* Madrutio tradita dicunt et ipsa rerum conditio satis demonstrat. Pertinebant autem capita illa ad ipsam summam controversiae, naturam gratiae efficacis et sufficientis, scientiam mediam, notionem libertatis, necessitatem praedeterminationis ad actus liberos. Ad quae respondere Praedicatores recusarunt, quod a Iesuitis praefinita ac *potius metaphysicalia* essent. Frustra Bellarminus iis persuadere conatus est, atque indignabundus tandem ipso ea praescribere iussit, quibus id, quod Pontifex imperasset, exsequerentur. Itaque in quarto congressu octo quaestiones proposuerunt, quas Card. Madrutius ex Apologia FF. Praedicatorum, cuius mentionem supra fecimus, excerpterat. Ad quas respondere Iesuitae noluerunt, quod ad causam, quae ageretur, non pertinerent² et ex accusatione in Molinam scripta depraemptae essent; timebant autem, ne

¹ In tertio, non, ut vult Serry, quarto colloquio haec proposita esse, ipsi Praedicatores „Expostulationis“ auctores concedunt.

² Ecce aliquot ex illis propositionibus: 1. Utrum ante bonum usum liberi arbitrii, quem ex innata libertate homo habiturus est, ut disponatur ad iustificationem aut ad vitam aeternam perveniat, ponenda sit in Deo praedestinatio et praescientia. 2. Utrum si ponatur talis praedestinatio et praescientia nulla homini libertas arbitrii relinquatur in actionibus, quibus ad iustificationem disponitur aut ad vitam aeternam pervenit.

eo exemplo postea abuterentur, ut de Molina pôtissimum illis colloquiis quaeri probarent. Litem Dominicani Pontifex adiudicavit. Tum Bellarminus a congregationis moderatione fere se removit, non certe sine causae agenda detrimento. Iam enim pro homine ingenio perspicacissimo doctrinaeque amplissima senex 88 annorum fractis iam viribus rem omnem administrabat. Nec quidquam ex illo tempore obficiendo, respondendo, disputando effectum est irritusque labor fuit.

Ad Quaestiones Iesuittae assentiendo vel etiam distinguendo responderunt; satis enim generatim proponebantur. Item Praedicatorum ad easdem responderunt deque Iesuitarum responsis commentati sunt. Hi scriptitando de iis, quae ad ipsam controversiam non pertinerent, tempus teri existimantes ad sex Bellarmini propositiones responderi voluerunt; quod quum non impetrent, oratione, non scriptione certari. Id concessum est: Madrutius tres propositiones e Praedicatorum responsis depromptas excutiendas proposuit. Visa est res optime succedere. De prima propositione Iesuittae quinque sententias statuerunt, de quibus inter utrosque constaret. Consensere Dominicani tresque adiunxerunt, quas illi comprobarunt.

Ponemus quinque sententias Iesuitarum, iisque tres reliquas Praedicatorum subiungemus:

1. Datur auxilium praeveniens gratiae efficaci, per quod Deus facit, ut homo convertatur, et pie operetur.
2. Hoc auxilium praeveniens est donum peculiare Dei distinctum a sufficienti.
3. Hoc auxilium est intrinsicum tam intellectui, quam voluntati, consistens in utriusque excitatione atque inspiratione, in illuminatione intellectus atque pia motione voluntatis.
4. Id auxilium est supernaturale et interius immisum a Deo.
5. Non solum se tenet ex parte obiecti, sed etiam ex parte potentiae.

I. Auxilium gratiae efficax est motio realis et antecedens applicationem voluntatis ad actum determinatum.

II. Gratia efficax est effectrix bonae voluntatis ac proinde ab eadem voluntate realiter distincta.

III. Posito eo auxilio efficaci, de quo hactenus, homo infallibiliter convertitur aut elicit actum, ad quem movetur.

Ita de octo sententiis inter utrosque convenerat. Deinde quid factum sit, Iesuittae in *Responsione* sic narrant: „Quibus auditis Reverendissimus P. Generalis S. Dominici: 'Si,' inquit,

Molina haec omnia concessisset, nihil plane habuissent Patres nostri, quod in eo reprehenderent.' Quod ultro dabat, nos libenter accepimus respondimusque, gaudere nos, nihil contra Molinam illos habituros, si ostenderimus (quod suo loco facillimum erit) omnes illas propositiones disertis verbis a Molina concedi. Deinde ulterius progressa est disputatio, quae eo spectabat, ut eliceretur, quid tandem illud esset, quo auxilium efficax differret a sufficiente. Et quoniam PP. Domiuciani nihil interrogabant, illud proposuimus: utrum ratio auxilii efficaci consisteret in physica praedeterminatione voluntatis, ut hactenus docuerunt. Dum huic propositioni respondent, tres fere horae elabuntur, nec tamen eorum dictis quidquam certi colligi potuit, quo vel a nobis differrent vel inter se convenirent. Non enim omnes videbantur velle admittere physicam hanc praedeterminationem, et eorum, qui eam admittebant, unus affirmabat ea tolli aliquam indifferentiam, alter negabat. Nobis autem propositum non erat illis interrogationibus aut eos examinare aut contra eorum dicta argumentari, sed solum ex eorum verbis sensum aliquem colligere ac certo aliquid statuere, de quo deinde disputare possemus."

Prorsus incredibile est, Iesuittas scribentes ad eum, qui illi conventui praefuerat, haec omnia commentos esse, quod fieri ipsa prudentia vetabat. Congruunt etiam ea, quae Praedicatorum in *Expostulatione* referunt: queruntur, „Iesuittas omni conatu transisse ad difficultatem de modo efficaciae gratiae, a quo citissime etiam longius abisse ad praedeterminationem Dei respectu nostrae voluntatis ac de eiusdem voluntatis sub tali praedeterminatione libertate; ita latissimum trium horarum sermonem habitum esse; in quo ne verbo quidem, quid ipsi sentirent, aperire volentibus eam unam mentem, id unum consilii propositum fuisse, ut a se aliquid raptim extorquere possent. Quamobrem quum neutrius partis sensum omnino Illustrissimum certum haberent, iniunxisset, ut utrique sententiam suam circa ea praecipue, quae tunc essent agitata, sincere in scriptis traderent." Quodsi Praedicatorum se fatentur per tres horas sententiam suam de praedeterminatione nihil illis opponentibus explicasse nec tamen, quid censerent, satis perspectum esse a Cardinalibus, rationem fuisse necesse est, quod hi Patres, quemadmodum eorum adversarii affirmant, de praedeterminatione inter se ipsos dissentiebant.

Madrutius antequam conventum dimisit, ut Iesuittae narrant, gaudere se dixit, quod de octo sententiis convenisset; proinde de iis, in quibus dissentirent, domi deliberarent sententiasque ad se

deferrent. Satis congruit Praedicatorum narratio: utrique sententiam suam circa ea praecipue, quae tunc essent agitata, in scriptis traderent. Manifestum est enim, nihil desideratum a Cardinali de *priore* parte consultationis rebusque conventis, sed de parte altera, quod ipsum caput causae, praedeterminatio, ita tractatum erat, ut et Praedicatores parum dilucide, quid opinarentur, explicarent et Iesuitae suam sententiam reticerent.

Ergo hi ex Neo-Thomistarum thesibus ac libris quinque propositiones de praedeterminatione physica concinnarunt, quas pro falsis damnarent. Illi suam de efficacia gratiae sententiam exposuerunt. Physicam praedeterminationem tacuerunt et vocem praedeterminationis mutata significatione aeternum decretum Dei bona opera praedeterminantis intelligi voluerunt; ex eo pendere gratiae efficaciam nec eam consequi, sed efficere omnium rerum congruitatem; illud Deum exequi virtute supremae causae, per vim gratiae voluntati applicatam eam ita determinando, ut pro creatae causae natura et liberrime et certissime agere vellet; qua vi Divinae motionis praesente *in sensu composito* fieri non posse, quin voluntas assentiretur, quamquam, si liberet, posset non assentiri.

Reprehenderunt Iesuitae, quod id, quod maxime quaereretur, physica praedeterminatio, illa expositione praetermissum esset. Vicissim Praedicatores gravati sunt, quod Iesuitae illis quinque propositionibus, non quid ipsi opinarentur, sed quid adversarios docere arbitrarentur, explicassent. Itaque Iesuitae alteris quinque propositionibus contrarias sententias tamquam e regione positas descripserunt.

E quibus hae sunt praecipuae:

2. Efficacia huius auxilii non consistit in qualitate aut motione, quae physice praedeterminet hominis voluntatem ad consensum, aut quae sit talis naturae, ut cum eius entitate voluntatis dissensus coniungi non possit: sed consistit in supernaturalibus ac congruis Dei excitationibus et inspirationibus, quae ad vocationem solent revocari, quibus Deus intellectum illuminat, et voluntatem inclinando et persuadendo movet, ea ratione, qua videt ei congruere, ut vocentem non respuat.

3. Unde haec efficacia praeventientis gratiae praeter entitatem et vim supernaturalem, quam a Deo accipit, necessario etiam requirit, ut ea homini tribatur in illis circumstantiis, in quibus praecognoscit Deus ita aptari et congruere voluntati, ut si per eam praemoveatur, sit infallibiliter operatura.

4. Praeter hanc gratiam praeventientem efficacem, quae in praedictis vitalibus Dei motionibus consistit, nulla alia, nec propter indifferentiam voluntatis, nec propter subordinationem causae secundae ad primam, requiritur motio physica distincta a gratia comitante, quae sit ultimum actus primi complementum ad usum gratiae sufficientis necessarium: necessaria tamen est gratia comitans Dei adiuvantis et cooperantis, quae una cum libero arbitrio piam actionem eliciat, ac simul cum eo, ut causa tamen praecipua, eius determinationem efficiat.

Quas propositiones Madrutius quum Praedicatoribus exhibisset, sententiam rogavit de alteris quinque, quae erant de praedeterminatione. Sed, ut Possinus narrat, „Card. Madrutius referebat Iesuitis, respondisse Dominicanos: nolle se quidquam ea de re pronuntiare, quippe qui non putarent, ea lege se teneri, ut omnia, quaecumque Patres sui Ordinis in Hispania dixissent scripsissentve, tuenda ipsis et propugnanda essent“. Ad quae Patres Societatis responderunt: „hanc controversiam in Hispania natam utique ex iis, quae illic dicta scriptave sunt, diiudicari oportere. Ceterum se Dominicanorum illas sententias etiam ex thesibus descripsisse Romae ab ipsis propositis, et adesse hic praesentes ac partem magnam huius certaminis facere aliquos ex ipsis Dominicanis Patribus, qui pugnas istas in Hispania pugnarunt. Denique si non defendunt, quae Bannesius in Hispania docuit, cur Mollinam accusant, cuius unum ad praecipuum crimen, commune illi cum Iesuitis reliquis, quod praedeterminationem Bannesii physicam reiecerit, tamquam adversariam arbitrii libertati?“. Quae vera esse, patet ex ipsa Dominicanorum *Expostulatione*, in qua haec habentur: „Dicunt profecto se ex libris, scriptis ac thesibus in Hispania et Romae editis quinque illas collegisse propositiones, quibus cupiunt nos responsum dare. At professi forsansumus nos tueri, quae Fratrum quisque Praedicatorum legat, scribat, dietet et litterariis congressibus exponat?“

Mirabantur Romae, post complurium mensium disputationes repertum non esse, de qua potissimum re quaereretur. Itaque Praedicatores *Expostulationem* conscripserunt, quam VI. Id. Iun. 1599. ad Madrutium detulerunt, sed aliis quoque Praelatis ostenderunt. De actionibus breviter referebant, acriter de Iesuitis expostulabant. Hi gravissime responderunt. Res erat admodum odiosa. Questi maxime erant Praedicatores, quod Iesuitae ad quaestiones pridem propositas ac de illa potissimum: *omnisciefficacia gratiae a Deo esset*, non respondissent. Igitur Madrutius

a. d. X. Cal. Aug. duas de ea re quaestiones ad Bellarminum misit rogavitque, ut responsionem a suis quam celerrimam et maxime perspicuam impetraret. Ad eas utrique responderunt, Iesuitae longiore explicatione, qua vocis efficaciae ambiguitatem distinguerent ac circumscriberent. Responsionem commentati sunt Praedicatores, defenderunt Iesuitae. Illis tum quoque refragantibus hi tertio responderunt. Ex illis P. de Avila librum ampliolem contra Societatis doctrinam conscripsit, qui Romae vetitus est vulgari, quod neglectis praeceptis a Pontifice semel iterumque datis adversarios censura notasset. Scriptitando tempus effluebat; tum Madrutinus a. d. XII. Cal. Mart. 1600. mortuus est; post cuius obitum congregatio languit. Iam dudum a colloquiis ad inutile calamorum certamen eventum erat. Bis, illo mortuo, praesentibus reliquis duobus arbitris utrique convenerunt; sed hi quum nihil profici viderent, ipsi a Pontifice petierunt, ut consultationes omitterentur.

Lactati sunt Societatis adversarii de congregationis eventu, quam machinatos esse Iesuitas de Molinae condemnatio impediretur, sibi persuaserant. Itaque ineunte anno 1600. Coronelli censura iterum prolata est. Nec Iesuitae cessaverunt. Molinae procuratores cum litteris, quibus petebant atque orabant, ut actio sibi daretur, auctoritates Academicarum, familiarum religiosarum, virorum eruditorum Molinam defendentium litterasque superioris Lusitaniae Inquisitoris reliquorumque iudicum pro illius Concordia scriptas obtulerunt. Quae res Clementem VIII. commovere visa est: iussit Coronelli censuram Iesuitis legendam exhiberi. Hi brevem astrictamque responsionem ad Pontificem retulerunt: notabant ea, quae falso a Censoribus tribuerentur Molinae, deinde ea, quae in illo reprehensa ab aliis theologis proponi solerent⁴.

⁴ *Propositiones, quas censores per summam iniuriam imponunt Molinae:* Non agnovit Molina ad actus supernaturales aliam gratiam necessariam praeter praevientem.

Molina negat distributionem gratiae in excitantem et adiuvantem. Negat Molina Dei scientiam, etiam adiuncta Divina voluntate, esse causam rerum.

Perperam Molina et, qui eius teneant partes, docent, postea efficaci Dei motione reali, tolli arbitrii libertatem.

Assensus naturalis, quem quis praebet mysteriis fidei quoad substantiam actus, ut a Molina describitur, est per se ordinatus ad iustificationem.

Re ipsa Molina docet, posse fidei, spei, amoris et poenitentiae actus ex viribus naturae produci ut oportet, hoc est cum debitis circumstantiis certitudinis ex parte obiecti.

Et hac responsione et documentis allatis nonnihil perfeceerunt: Pontifex censuram de integro iussit recognosci. In quo laboratum est usque ad diem nonum mensis Septembris: duodecimo

Molina negat distributionem gratiae in sufficientem et efficacem. Deus statuit praedestinatam conferre auxilia propter bonum usum liberi arbitrii futurum.

Praedestinationis in communi non dari causam, praedestinationis vero in particulari dari rationem.

Deum neminem praedestinasse absoluta et efficaci voluntate.

Molinae consilium fuit, Deum decrevisse omnia facere post praevisionem operum futurorum et post praecisam determinationem voluntatis nostrae.

Non alia fuit Molinae mens, non aliud consilium, quam beneficium praedestinationis ad iustitiae rigorem reducere; ita ut non ab absoluta Dei voluntate penderet, sed a bono usu liberi arbitrii praevio.

Molina nititur impugnare veterum scholasticorum sententiam, qua asseritur implicare contradictionem haec duo simul esse vera in sensu composito: Petrus v. g. habet a Deo auxilium gratiae efficace ut convertatur, et nihilominus Petrus non convertitur: et hanc sententiam dicit se non dubitare appellare errorem in fide.

Quaedam ex his propositionibus, quas censores condemnant in Molina, quae vel sunt certas, vel communiter in theologia receptae:

Cum auxilio, cum quo unus perseverat, potest, si velit, non perseverare; et cum auxilio, cum quo non perseverat, potest, si velit, perseverare.

Deus ita disposuit ordinem iustificationis, ut ante gratiae receptionem et in ipsa receptione suum locum relinqueret arbitrio.

Magis indignus est, ut supernaturaliter a Deo adiuvetur, qui sinistra, quam qui bona intentione ad audiendam fidem accedit.

Res non cognoscit Deus, quia coexistunt ab aeterno secundum realem praesentiam aeternitati.

Non quia Deus scit aliquid futurum, ideo est futurum; sed quia est futurum, ideo scitur a Deo futurum.

Providentia Dei non infert semper consecutionem finis ex vi mediorum. Dei concursus non est in causam secundam, quasi eo prius mota agat. Splendor Divinae iustitiae non est totalis nec praecipua causa permitteendi peccata.

Homo in statu innocentiae poterat sine novis auxiliis operari suam salutem.

Faciendi quod in se est, Deus non denegat gratiam, licet eam non det propter talia opera tamquam propter merita, vel aliqua ratione alia.

Posse hominem assentire rebus fidei cum solo concursu generali, actu tamen mere naturali et opinativo, ut est, quo assentitur haereticis iis, in quibus non errat.

Posse hominem viribus naturae diligere super omnia Deum ut finem naturalem actu mere naturali et inefficaci. (De Meyer p. 249 sqq. ubi prioribus sententiis ea Molinae verba opponuntur, quibus diversa et contraria dicit.)

mensis Octobris de rei summa ad Pontificem relatum est. Ad viginti numerus propositionum reprehensarum redactus est.

Haec dum geruntur, complures viri religiosi, imprimis Gagliardi e Societate Iesu et Arriva e familia S. Francisci partes inter se conciliare conati sunt. Paratos se Iesuitae obtulerunt, adversariorum sententias nec censura ulla notare nec acrius reprehendere. Ad haec responsum esse a Praedicatoribus Serry narrat: „Illud si vellent Patres Societatis, iam evidenter sentire, in sententia Praedicatorum circa efficaciam gratiae nullum esse periculum Calvinismi; Patres autem Praedicatores, cum sentirent adhuc, in sententia adversa esse magnum periculum Pelagianismi, nullo modo posse convenire in hoc, quod utraque sententia permitteretur. Nullo modo videri convenire, quod una pars non posset inter legendum et scribendum damnare sententiam oppositam vel aliam censuram tribuere, quam ex definitis ab Ecclesia crederet mereri talem sententiam.“ Praeterea Lemos Clementi VIII. opusculum obtulit, quo „futilem ac plane insulsam conciliationem illam“ esse ostenderet. (Serry l. 2. c. 10. 11.) Non recordabatur, si alteri alteros de Pelagianismo vel de Calvinismo insimularent, non idcirco veram *certamque* alterutram accusationem esse, utendumque igitur aurea illa Augustini sententia: *in dubiis libertas, in omnibus caritas*. Sed Bannesii potissimum auditores atque amici, qui ex Hispania advenerant, Romae lectionibus, scriptionibus, disputationibus, sermonibus ceteros omnes eodem studio incenderunt, quo ipsi conflagrabant.

Rursum Bellarminus omnem vim ingenii omnemque auctoritatem eo contulit, ut Molinam tueretur. Rem definiiri non cupiebat; quodsi ita fieri Pontifici placeret, suadebat, ut sententias Academicarum catholicarum rogaret aut etiam Concilium universale indiceret; qua in re ei accessit Estius. Scripsit autem illo fere tempore refutationem Archiepiscopi Armachani, qui a Clemente inter Censores ascriptus amplius quadraginta Molinae propositiones notaverat. Pontifex visus est in contrarias sententias distrahi ac modo ad Societatis doctrinam accedere, modo ab ea recedere. Quamobrem Socii sententiam suam compluribus scriptis denuo explicarunt ac defenderunt. Precibus Pontificem urserunt, ne se inauditos damnaret. Quod ut faceret, longissime aberat, quamvis flagitantibus adversariis, ut viginti illas propositiones mense Octobri anni 1600. ad se delatas proscriberet. Itaque X. Cal. Febr. 1601. censuram utrisque praesentibus tertio recognosci iussit.

Paullo ante Molina Madriti vita excesserat (1600.). Nec Ban-

nesius controversiae superstes fuit: obiit Medinae del Campo XII. Cal. Nov. anni 1604. Brevi post (VI. Cal. Nov.) Alphonsus Ferrerius praepos. prov. Societatis Castellanae haec se certo cognovisse scripsit: „Magister Bannesius Cathedraticus Primus in theologia Salmanticensi mortuus est Medinae Campi die Iovis vigesimo primomensis huius. Vehemens per Hispaniam adversarius Societatis fuit. Tamen in hora mortis bene de illa locutus est, dicendo, se semper benevoluisse hominibus Societatis, verum in materia de auxiliis dissensisse ab his ipsis; vera se sentire sese opinatum; at nunc sentire se, sententiam Societatis esse valde probabilem.“

Possinus addit: *Hactenus litterae P. Ferrerii certa et palam perspecta ex recenti et praesenti notitia referentis.*

Quod utumque se habet, certissimum est, Bannesium et studiosissime et constantissime Molinae de gratia doctrinam crimine heterodoxiae exagitasse; quem non est improbabile moribundum metu affectum esse, ne accusandis virorum catholicorum sententiis ultra quam oporteret progressus esset. Nec vero tum impediri potuit rerum cursus; controversia excitata, quidquid sentiebat, qui eam excitaverat, eo decurrebat, quo eam Pontifex inclinaverat.